

י"ד ט"י ביהמ"ד למנידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 495
מסכת קידושין ל"ט-מ"ה
בס"ד, י"ח חשוון תשס"ט

- ◆ מצוות הכנה לשבת היא בטרחת האדם
  - ◆ מדוע החתן קונה פמוטות לכלה?
  - ◆ האזנות סתר לשיחות טלפון
  - ◆ מדוע רבינו גרשום תיקן את החרם?
  - ◆ האם מותר לפתוח מכתב של נכרי?
  - ◆ עיון במאגרי מידע ממוחשבים

השבוע בגליון

  - ◆ הפרשת תרומות ומעשרות מחנותו של נכרי
  - ◆ בעל הרוצה להדליק בעצמו נרות שבת

- ◆ האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?
  - ◆ אילנות בתי הכנסת של בני ברק
  - ◆ המקור להנחת התינוק על רגלי הסנדק
  - ◆ מוהל שרצה להיות סנדק
  - ◆ מעלת מצוות הסנדקאות
  - ◆ מדוע נוהגים לכבד אחרים בסנדקאות?

דבר העורך

**בעוד 15 מתחילים
ללמוד סדר נזיקין**

כמנחה על מחבת

בהתכנסות של לומדי דף היומי וותיקים, עלתה משאלה שמדי פעם נביא מעשים נאצלים שאירעו עם יהודים מן השורה, שיש בפרסומם כדי לחזק ולעורר את הרגש לקדושה ולרוחניות.

ישנם בוודאי מעשים רבים מאד מן הסוג הזה. לצערנו הנורא, בשואה האיומה נקטע הרצף היסטורי של מסורת משפחתית, סיפורים ומעשים שעברו בין בני המשפחה מדור לדור על הדורות הקודמים, אך עם האודים המוצלים מאש שרדו גם סיפורי מופת וגבורה רוחנית על יהודים 'פשוטים'.

להלן מעשה מרגש שקיבלנו מאת בני משפחתו של הר"ר יוסף מאיר ז"ל, פרנקפורט - ת"א:

רבים מן היהודים שהתגוררו בגרמניה, שירתו בצבא הגרמני, במלחמת העולם הראשונה, כמובן (אגב, עד מלחמת העולם השנייה, מלחמה זו כונתה גם בשם: "המלחמה שתסיים את כל המלחמות"...).

בין היהודים שלחמו בשורות הצבא הגרמני היה איש צעיר בשם ר' יוסף מאיר מפרנקפורט, שלחם בחזית נגד צרפת במשך כארבע שנים.

ר' יוסף מאיר יצא למלחמה עם החלטה נחושה כי לא יתגאל במאכלי הנכרים. במשך השנים שלחו לו בקבוקי שמן מן הבית, ועמם היה מטגן לעצמו תפוחי אדמה על מחבת קטנה שנשא עמו לכל מקום. לימים התברר כי חייו ניצלו בשל הקפדתו על הכשרות: ביום מן הימים ניתקו קווי האספקה אל העמדה, ולא סופק להם כל מזון על ידי הצבא. מפקדי הגזרה היו בטוחים כי מתו מרעב או מהפגזות, אך החייל היהודי ניצל את שק תפוחי האדמה שממנו מחייתו, ואת נסיונו בטיגונם על גבי תנור החימום שנקבע בכניסה למוצב, ובמשך ארבעה ימים התרוצץ לטגן לחיילי הפלוגה מתפודיו שהיו צבורים עמו כמאכלו היחיד. כשוך הקרב הוא זכה לעיטור צלב הברזל. חלפו שנים, גרמניה 'גמלה' ליהודיה כפי שרק גרמנים יודעים, ויהודים רבים נשלחו למחנות ההשמדה. גם

דף לט/א דרב זרע גינתא דבי רב

האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?

מייסדי בתי כנסת מבקשים בדרך כלל לנאותם ולייפותם כדי לקיים את מצוות "זה אלי ואנוהו". אחת הדרכים לשוות מראה נאה ומהודר לבניין, היא על ידי נטיעת עצי נוי בפתחו ובסביבתו. אלא שישנם פוסקים הסוברים שאסור לנטוע אילנות בשערי בית הכנסת, כפי שיבואר להלן.

כידוע, אסור לנטוע אילנות בבית המקדש, בעזרה (עין מחלוקת רמב"ם וראב"ד הלכות בית הבחירה פרק א' הלכה ט'), או ליד המזבח, שנאמר (דברים טז/א): "לא תטע לך אֶשְׁכָּה כָּל עֵץ אֲצֶל מִזְבַּח ה'". בטעם הדבר מבאר הרמב"ם (הלכות עבודת כוכבים פרק ו' הלכה ט'), שדרך עובדי כוכבים לנטוע אילנות נאים לצד מזבחותיהם, כדי למשוך את ההמון להתקבץ ליד אלוהיהם. כדי שלא להדמות לעובדי האלילים, ציוותה תורה שנפריש עצמנו ממנהג זה (עין עוד "חינוך" מצווה תצ"ב).

לגבי זריעת **ירק** בסמוך לבית כנסת, שהוא בית מקדש מעט, כתבו הפוסקים (שו"ת מהרש"ם חלק ו' סימן ז') כי אין כל איסור, כמוכח בסוגייתנו המספרת, שרב גידל ירקות בגינה שהיתה סמוכה לבית מדרשו, כדי לכלכל את תלמידי בית המדרש. אך נחלקו הפוסקים, אם מותר לנטוע **אילנות נוי** בסמוך לבית כנסת. הגרע"א זצ"ל (או"ח סימן ק"נ ס"א) מביא את דעתו של רבי דוד עראמה, שחכמים אסרו לנטוע אילנות בפתחי בתי כנסיות, כפי שאסרה התורה לנטוע אילנות בסמיכות למזבח ולעזרה. אולם, בעל "ערוך לנר" (שו"ת "בני ציון" סימן ט') סובר, כי אין כל איסור לנטוע אילן בשערי בית הכנסת, שהרי גם בבית המקדש לא אסרה התורה לנטוע אילנות אלא **בתוך** בית המקדש, אך בשעריו לא נאסר הדבר. ודאי, איפוא, שחכמים לא גזרו על נטיעת אילנות בשערי בית כנסת.

אילנות בתי הכנסת של בני ברק: רבה של בני ברק, הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל, אשר הסתפק כיצד להורות לבתי הכנסת שבעיר לגבי נטיעת אילנות בשער בית הכנסת, הפנה את שאלתו לתלמידי חכמים אחדים, ביניהם בעל שו"ת "היכל יצחק" (או"ח סימן י'), אשר האריך להוכיח כי אין איסור בדבר, ולבסוף כתב כי מכל מקום טוב יעשו אם יטעו עצים ברחבת בית הכנסת, אך לא בדרך המובילה אליו.

דף מא/א כי הא דרב ספרא מחריך רישא

המקור להנחת התינוק על רגלי הסנדק

בסוגייתנו מבואר, כי ראוי לאדם לקיים בעצמו את המצוות המוטלות עליו ולא להפקידן בידי שליח שיבצען עבורו. בטעם הדבר כתב רש"י (ד"ה "מצווה"), שכאשר אדם מקיים את המצווה בעצמו, הוא זוכה לשכר גדול יותר. טעם נוסף אנו מוצאים בספר "מגילת ספר" (עשין

לעילוי נשמת

מרת **טובה בורנשטיין** ע"ה

ב"ר משה אליעזר ז"ל נלב"ע כ' בחשוון תשנ"ב

תנצב"ה

הנוצחה ע"י חתנה ובתה הר"ר **יעקב בר** וזוג' מרת **רינה** שיחיו - סביון

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **אברהם קיסרמן** ז"ל

ב"ר דב הלוי ז"ל נלב"ע ביום י"ז בחשוון תש"ן

תנצב"ה

הנוצחה ע"י ידידינו **משפחות קיסרמן** שיחיו

מ"ח, וכן כתב "שירי ברכה" יו"ד סימן רס"ז, שהמוסר לאדם אחר מצווה שהוא עצמו יכול לקיימה, מפני כך זלזול כלפי המצווה, כביכול אינה חשובה בעיניו עד שיטרח בה בגופו.

מוהל שרצה להיות סנדק: מעשה במוהל מומחה שאשתו ילדה בן. האב חפץ עד למאד בהזדמנות שנקרתה בפניו להיות סנדק, אך הסתפק האם לשם כך הוא רשאי לוותר על מצוות המילה המוטלת על האב, או שמא עליו לקיימה בעצמו, שהרי אמרו חז"ל "מצווה בו יותר מבשלוחו". כדי להכריע בשאלה זו, יש להתבונן בשרשי ה"סנדקאות" ולברר אם הסנדק מקיים מצווה, ואם כן, איזו מצווה.

כל עצמותי תאמרנה: מקור למצוות ה"סנדקאות", אנו מוצאים במדרשים רבים (תהילים, שוחר טוב ועוד) המבארים את דברי נעים זמירות ישראל (תהילים לה/א): "כָּל עֲצָמוֹתַי תֹּאמְרֶנָּה", שכל האברים זוכים להשתתף בעשיית מצוות. המדרשים מונים את כל האברים ומציינים איזו מצווה זוכה כל אבר לקיים, וכגון, בחוטם מקיימים מצווה בהרחת בשמים במוצאי שבת, ובברכיים - בשמשן את הסנדק לנשיאת התינוק בעת המילה.

מעלת מצוות הסנדקאות: על חשיבות הסנדקאות אפשר ללמוד מדברי מהרי"ל (מנהגים הלכות מילה אות א') הכותב, שמצוות סנדקאות אף גדולה ממצוות המילה, משום שרגלי הסנדק הם כמזבח שמקטירים עליו קטורת! מטעם זה חשיבותו של הסנדק עולה על זו של המוהל, וכאשר המוהל והסנדק מתפללים ביום הברית באותו מניין, ואין אפשרות לכבד את שניהם בעליה לתורה, על הגבאי להעדיף את הסנדק משום שמעלת המצווה אותה הוא עומד לקיים גדולה יותר. הפוסקים (שו"ת "רב פעלים" חלק ב' יו"ד סימן ל"ה, שו"ת "חתם סופר" או"ח סימן קנ"ט) גם מציינים כי הסנדק אף נחשב כשותף במצוות המילה עצמה, בכך שהוא תופס את התינוק ומסייע למוהל בקיום המצווה.

לאחר שנוכחנו במעלת מצוות הסנדקאות, מכריע "בן איש חי" (שם) כי ודאי שהאב רשאי לשמש כסנדק לבנו ולמנות שליח שימול את בנו, שהרי לא זו בלבד שהוא אינו מפסיד את מצוות המילה, כיוון שבהיותו סנדק הוא משתתף בה, אלא הוא אף זוכה במצווה רבה יותר - הסנדקאות. כמו כן אין חשש שיראה כמי שמזלזל במצוות המילה בכך שממנה שליח במקומו, שהרי הוא עושה כן על מנת לזכות במצווה אחרת ואין זה נראה כזלזול [ראוי לציין, כי בספר "אוצר הברית" הביא שאין הדבר מוסכם בספרי הפוסקים, ובפרט לדעת הש"ך, חו"מ סימן שפ"ב, הסובר כי הדבר נחשב כביטול מצוות עשה].

מדוע נוהגים לכבד אחרים בסנדקאות? לאור האמור לעיל, שהסנדק נחשב כמי שמשותף בקיום מצוות המילה, מתבקשת השאלה, כיצד רשאי האב להעניק לאחרים את הכבוד לשמש כסנדק, אחר שלמדנו ש"מצווה בו יותר מבשלוחו"? הן מאחר שמצוות המילה מוטלת על האב, עליו ליטול לעצמו את הסנדקאות כדי להשתתף במצוות המילה ("דברי יוסף" סימן כ"ו)!

תשובה לשאלה זו אנו מוצאים בדברי החיד"א ("שירי ברכה" יו"ד סימן רס"ד) המצדד, כי משום כבוד הבריות מותר לכבד אדם אחר במצווה, ובפרט כאשר אותו אדם הוא יהודי נכבד, הרי זה מכבודה של המצווה שתעשה על ידי גדולים ונכבדים ("בית אפרים" חו"מ סימן ס"ז).

דף מא/ב מה אתם בני ברית

הפרשת תרומות ומעשרות מחנותו של נכרי

גמרתנו דורשת מן הפסוק (במדבר יח/כח) "גם אתם", שדיני שליחות אינם קיימים כלל ועיקר במי שאינו בן ברית. כלומר: נכרי אינו יכול לשמש כשליח של יהודי, וגם אינו יכול למנות את היהודי כשליח. כך גם פוסק "שולחן ערוך" (חו"מ סימן קפ"ח סעיף א'): "אין העובד כוכבים נעשה שליח לדבר מהדברים שבעולם, וכן אין ישראל נעשה שליח לעובד כוכבים לדבר מהדברים".

הלכה זו, עוררה שאלה מעשית ביותר בקרב ארגוני הכשרות בארץ ישראל, כיצד להפריש תרומות ומעשרות מפירות וירקות שבחנותו של נכרי שנקנו מיהודי, שהרי בעל החנות אינו יכול למנות את משגיח הכשרות כשליחו להפרשת התרומות והמעשרות. בעיה זו אף מתרחבת במידה ניכרת, לדעתו של "מגן אברהם" (או"ח סימן קפ"ט) הסובר, כי גם ישראל מומר אינו יכול למנות שליח [עיי'ן "אבן העזר" שם ועוד, החולקים על דבריו].

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א העלה פתרון אפשרי לבעיה זו. כידוע, אדם יכול ליטול פירות ששייכים לו ולהפריש אותם כתרומה ומעשר על פירותיו של חברו (טור סימן של"א). אפשר, אפוא, לייעץ, כי משגיח הכשרות יקנה מבעל החנות את הפירות שהוא מייעד לתרומות ומעשרות, ויפרישם עבור כל הסחורה [עיי'ן חזו"א, שביעית סימן ד' ס"ק כ"ב, שזן אם דין זה קיים גם לגבי פירותיו של נכרי].

בירור קצר שערכנו בקרב ארגוני כשרות אחדים העלה, כי בפועל משתדלים משגיחי הכשרות להפריש תרומות ומעשרות לפני שהנכרי זוכה בסחורה, כאשר הפירות עדיין בבעלות המוכר היהודי.

תורה הגיע. כמעט. הוא עמד עם אלפי יהודים, וגרמני הקריא את שמות הנספים העתידיים. חמשה אנשים בשם יוסף מאיר היו בין אלפי האנשים. ארבעה מהם נשלחו אל סופם המר. הוא ניצל בזכות עיטור העוז.
אך לא בזאת התכוונו להתמקד, אלא בעוז ורוחו של ר' יוסף מאיר, אשר נמנע מהתגאל במאכלי עכו"ם, ואפילו בפת של נכרים לא נגע! הסכיתו ושמעו: כאשר החייל האמין חזר לביתו מן המלחמה, רזה וכחוש מחוסר תזונה הולמת, הוגשה לו לחמנייה למאכל. הוא הכניסה לפיו, נגס בה וכאשר הוא משך קלות את חלק הלחמנייה הלפות בידו, גילה להוותו כי רוב שיניו נעקרו ממקומן ונותרו על הלחמנייה! במשך שנות המלחמה שינוי לא לעסו לחם, שרשישך נחלשו כמו כל גופו, ומגיל עשרים וחמש לערך, הוא הילך עם שיניים תותבות. שיניים של יהודי.

מה היה מקורה של הרוח האיתנה אשר חיזקה ואימצה יהודי צעיר ובודד בחזית המלחמה, בין גויים גסי-רוח, מול רעב בלתי פוסק, חולשה ורוזן?

איש זה על גדל ברכי חינוכו של אבי יהדות גרמניה ומורה הדרך הדגול, הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, אשר כתב על הפסוק בו הקב"ה מנמק מדוע הוא מגלה לאברהם את משפט סדום ועומד לצאת אל הפועל: "כִּי יִדְעִיתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנֵי וְאֶת בָּיתוֹ אֲחֵרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעִשְׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דָּבַר עָלָיו" - "לא למענו בחרתי בו, לעשותו אולי לאמיר גדול ועשיר, אלא להיות מייסדה ומחנכה של אומה זו, אשר כה נעלים תפקידיה; ולא לטובתו - אלא לטובת אומה זו; לתמוך ולסעדו בתפקידו כמחנך-עם. ורק בעבור זה חייב אני לגלות לו את עצתי ולהעמיד אותו על סוד דרכי. הן שומה עליו לחולל את הנס החינוכי הגדול - היחיד במינו - לנטול בלב יחידו, בן הזקונים, את יסוד דרך העם ברוח ובמעש; וכאשר הוא, האב, כבר יהיה שוכב זה עידן ועידינים עם אבותיו - הרי בניו וביתו אחריהו, הרי הגוי כולו, עוד יעמוד איתן על יסוד מוצק זה; ועודנו חי בו ומגשים הליכותיו; ונמצא כי הוא - האב - חי לעד ולעולם בכל אחד מבניו ובכלל בני ביתו; וכל נטף טל-ברכה הבא לאחרון בניו - על ראש האב יחול".

סוד החינוך הוא לטעת בנפש הרכה יסודות איתנים, יציבים בפני עצמם - לא מכח ציוויו של המחנך, אלא מכח הבנתו של המתחנך ואמונתו. אם יטע אדם בלב בניו יסודות למכביר, אך בפיו יאמרם ובמעשיו יתנכר להם... הדוגמה האישית היא אשר תקבע את דברי האב בנפש הבן. יעידו על כך רבבות לומדי הדף היומי, הקובעים עיתים לתורה ומחנכים את בניהם אחריהם לתכליתו של היהודי בעולמו.

★ ★ ★

מיוקנעם - אותה סקרנו בשבוע שעבר, כחלק מהסקירה הארצית על שיעורי הדף היומי לקראת תחילת לימוד סדר נזיקין - נתכנס למרכז הארץ, לראיון מרתק עם הר"ר יצחק נוימן, מייסד שיעור דף היומי בבית הכנסת רמת חן, הזוכה לקיים גם "ותומכיה מאושר".

שבוע בבוקר. **בכל** יום מניין אנשים מתכנס לשיעור הדף היומי בבית הכנסת ברמת חן, לפתוח את יומם באופן הנפלא ביותר שיהודי יכול לפתוח בו את יומו - תפילה ולימוד גמרא. הר"ר יצחק נוימן מספר לנו כי השיעור שהתייסד תחילה בביתו, הוא מהשיעורים הראשונים של "מאורות הדף היומי".

"הקמנו שיעור בט"ו שבט תשס"א, אצלנו בבית. השיעור התקיים פעם בשבוע על ידי הרה"ג ר' חיים דוד קובלסקי שליט"א. לאחר מכן השיעור עבר לבית הכנסת המרכזי ברמת חן ולימים, לפני כארבע שנים, לקחנו יוזמה והקמנו את השיעור של הדף היומי, עם מגיד השיעור הרב

דף מא/א מצווה בו יותר מבשלוחו

בעל הרוצה להדליק בעצמו נרות שבת

כאשר אדם מקדש אשה הוא מקיים בכך מצווה (ספר ה"מקנה" בסוגייתנו). לפיכך מבואר בסוגייתנו, כי מן הראוי שבעל לא ימנה שליח לקדש את אשתו, אלא הוא עצמו יקדשה, כפי שגדולי האמוראים, רבא ורב ספרא, טרחו בגופם בהכנות לקראת שבת מלכתא ולא הסתפקו בכך שבני ביתם יכינו את צרכי השבת. בעסקם בפרטי מצוות ההכנה לשבת קודש, מבארים הפוסקים ("מגן אברהם" או"ח סימן ר"ן ס"ק ב' ועוד), כי כפי שראוי שהאדם יטרח בגופו לצורך השבת, כך גם בשאר המצוות תקף הכלל של "מצווה בו יותר מבשלוחו".

מצוות הכנה לשבת היא בטרחת האדם: אולם, בעל "אור זרוע" (שו"ת מוהר"ח או"ז סימן קכ"ח) סובר, שכלל זה אינו תקף לגבי שאר מצוות התורה, ורשאי אדם למנות אחר שיבצע את המצווה במקומו. את דבריו מבאר בעל "יד המלך" (פרק ל' הלכה ו'), שכאשר נתבונן בשתי מצוות אלו, הכנה לשבת וקידושי אשה, ניווכח, כי עשייתן על ידי אחר גורמת לכך שהבעלים אינו שותף כלל למעשה המצווה, שהרי עיקר מצוות ההכנה לכבוד השבת היא להוכיח כי הוא מעריך את השבת ומכבדה, על ידי שהוא טורח בגופו לכבודה (רמב"ם הלכות שבת פרק ל' הלכה ב'). לפיכך, כאשר אחר מקיים את המצווה, לא זכה בעל הבית במצווה כי לא טרח בגופו. כמו כן במצוות קידושין, אם השליח אינו מקדש את האשה בכספו של הבעל אלא בכספו שלו, נמצא, שהבעל לא השתתף כלל במעשה המצווה, ועל כן לגבי שתי מצוות אלו בלבד, קבעה סוגייתנו: "מצווה בו יותר מבשלוחו".

הזמנת קיטריינג לסעודת שבע ברכות: מדברי סוגייתנו עולה שאלה מעניינת.

ישנם הסוברים (ספר ה"מקנה" בסוגייתנו) כי הטרחה לכבוד השבת אינה מצווה בפני עצמה, אלא היא הכנה לצורך קיום מצוות השבת. יוצא, איפוא, כי לא זו בלבד שעל האדם לקיים בעצמו את המצוות המוטלות עליו, אלא גם את כל הטרחה הכרוכה בהכנות המצוות, מן הראוי לקיים בידיים ולא על ידי שליח, כפי שהאמוראים טרחו בהכנות לכבוד השבת. הנחה זו מוכחת גם, לכאורה, מפסיקת ה"שולחן ערוך" (סימן ת"ס סעיף ב') בשם הרא"ש, כי ראוי לכל אדם להשתתף בעצמו באפיית המצות לצורך חג הפסח, ועדיף הדבר על פני רכישת מצות שנאפו על ידי אחרים, משום ש"מצווה בו יותר מבשלוחו" ("מגן אברהם" שם ס"ק א' ו"משנה ברורה" ס"ק ה'). הרי לנו, כי גם על הטרחה ועל ההכנה לקיום מצווה חל הכלל כי "מצווה בו יותר מבשלוחו".

על מסקנה זו, הנגזרת מדברי סוגייתנו, תמה החיד"א ("מחזיק ברכה" אות ג' בשם "תוספת שבת") תמיהה רבתי: אם על כל פעולת הכנה למצווה נאמר הכלל "מצווה בו יותר מבשלוחו", אם כן גם אדם העורך סעודת מצווה, כגון, סעודת ברית מילה או "שבע ברכות", לא יעשה זאת על ידי שליח, אלא עדיף שיטרח בגופו לבשל את המאכלים כדי להכין בעצמו את סעודת המצווה! ודבר זה לא שמענו מעולם, שיש עדיפות לכך שהאדם יטרח בגופו על דברים מעין אלה.

חילוק יסודי בין סוגי ההכנות למצווה: בעל "עמק שאלה" (שאלתא קס"ט, הובא ב"שדי חמד" חלק ה' בדברי חכמים סימן מ"ג) אשר דן בנושא זה, הציב הגדרות ברורות שעל פיהן אפשר לקבוע מתי ראוי לטרוח גם על ההכנה למצווה, והכנתן של אלו מצוות אפשר להפקיד בידי אחרים: כאשר התורה מאזכרת בדבריה גם את הכנת המצווה, כגון, במצוות סוכה בה נאמר (דברים טז/ג) "חג הסוכות תעשה לך", ובמצוות המצות, בה נאמר (שמות יב/יז): "**ושמרתם את המצות**", כמו כן ההכנה לשבת המוזכרת אף היא במפורש (שם טז/ה): "**והכינו את אשר יביאו**" - חל הכלל "מצווה בו יותר מבשלוחו" גם על ההכנה למצווה. אולם, כאשר התורה אינה מזכירה אלא את המצווה עצמה, ואינה מתייחסת להכנת אותה מצווה, אין עדיפות לעשותה בידיים ממש. לפיכך, בהכנה לצורך סעודת מצווה וכדומה, בודאי שאין בעל השמחה צריך לטרוח בידי.

בעל שרוצה להדליק נרות שבת: הפוסקים דנים כיצד יש לנהוג בבעל המבקש להדליק בעצמו את נרות השבת כדי לקיים את המצווה בגופו.

מצוות הדלקת הנרות היא כדי לענג את השבת לאור הנר. בפועל הוטל תפקיד ההדלקה על האשה, משום שהיא עוסקת במלאכות הבית (רמב"ם הלכות שבת פרק ה' הלכות א-ג). לפיכך, לכאורה, רשאי הבעל לטעון כי אין הוא מסתפק בכך ששלוחתו - אשתו - מקיימת את המצווה עבורו, אלא הוא מבקש לקיימה בעצמו. אולם, כתב הב"ח (או"ח סימן רס"ג ס"ק ב'), כי מאחר שישנו טעם נוסף לכך שהאשה מדליקה את הנרות - היא אשר הכשילה בחטא את אדם הראשון שהוגדר "נרו של עולם" ובכך גזרה עליו מיתה וכבתה נרו, תדליק נרות - יש להותיר את ההדלקה בידיה.

מדוע החתן קונה פמוטות לכלה? בעל "שדי חמד" (חלק ד' מערכת המ"ם כלל נ"ה בשם פתח הדביר) מבאר, שהבעל נחשב שותף בהדלקת נרות גם כאשר אשתו מדליקתם, שהרי הנרות הם ממונו של הבעל. הוא מוסיף וכותב (חלק ה' מערכת המ"ם כלל נ"ו), כי גם בכך שנוהגים שהבעל מכין את הנרות להדלקה, הרי הוא מסייע למצווה ונחשב כשותף בה. בספר "שמירת שבת כהלכתה" (סימן מ"ג ס"ק מ"א), מביא, כי יש שאמרו שמקורו של המנהג שהחתן קונה פמוטות לכלה, הוא כדי שייחשב לו הדבר כסיוע למצוות הדלקת נרות שבת.

שמואל פרוכטר שליט"א, וכיום מכהן אחיו הרב ישראל פרוכטר שליט"א

במה מתבטאת תרומת השיעור ללומדי?

חוץ מעצם זכות לימוד התורה, יש משהו מיוחד בכח של המחוייבות לקביעות. אני חושב באופן אישי, שאין דומה לחדווה שאתה חש כשאתה מתחיל את היום בשמונה בבוקר אחרי שלמדת בשיעור הדף היומי. זה דבר גדול שנותן לך כח לעשות את זה כל יום מחדש, וזה בהחלט תענוג גדול.

האם תוכל לספר על השפעת השיעור גם על בני המשפחה?

מה השאלה! אני בעצמי לומד דף היומי בגלל השפעה כזו שאבי שיחיה נטע בי. אבי הולך כל יום לשיעור הדף היומי בבני ברק, למרות גילו המתקדם, ואני משער שאני עושה את אותו הדבר גם מפני שראיתי את אבי עושה אותו. כולם יודעים שבחינוך הדבר החשוב ביותר זה הדוגמה האישית, ואין לך דוגמה אישית גדולה מזו שאבי המשפחה קובע עיתים לתורה.

אם יפנה אליך יהודי וישוה כי הוא חושש להתחייב לקביעות, מה תאמר לו?

אני אומר לו שהוא יכול לנסות ולטעום. שיתחיל עם פעמיים בשבוע. ההמשך יבוא לבד...

המעוניין לזכות את הרבים

בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת

שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל,

מוזמן לפנות למערכת מארות הדף היומי,

ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה.

כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93

mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף לט/ב שחר מצוה בהאי עלמא ליכא

שחר טורח

אבל שחר טורח מצווה, משולם בעולם הזה. זהו פירוש הכתוב "אם בחוקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, "ונתתי גשמים בעיתם", שחר העמל והטורח הוא בעולם הזה, גשם וכדומה... (תורת משה, בחוקות).

דף מ/ב עשה מצוה אחת

הכף הכריעה

כתוב בספר חרדים:

"כתב רבינו יצחק דמן עכו. מעשה היה ברב רבינו יוסף גיקטיליא שחלה עד קרוב למיתה, ונים ולא נים תיר ולא תיר, וראה שני אנשים שוקלין עוונותיו וזכויותיו במאזניים, והיו שוקלין שוה בשוה, מיד נתעורר ונתחזק, ושאל התפילין ושם אותם - מיד התחיל להרפא, ועלה ממוות לחיים, כי הכריעו כף הזכויות!" (אוצר חידושים באגדה).

דף מ/ב לפי שהעולם נידון אחר רובו... עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת העולם כולו לכף חובה

ראה - לפניכם

זהו פירוש הפסוק "ראה אנוכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה". ראה - לשון יחיד, לפניכם - לשון רבים.

ראה - כי במעשיך אתה נותן לפני הכלל כולו ברכה וקללה. מעשה שלך משפיע על רבים ועל העולם כולו... (כלי יקר דברים יא/כו).

דף מ/ב אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה

מהי תחילת הדין?

בעלי התוספות הקשו שהרי בשבת (לא/א) נאמר ששואלים אותו ראשונה אם נשא ונתן באמונה.

מסביר רבי צדוק הכהן מלובלין:

אם נשאת ונתת באמונה, הרי שהאמנת בה' שהוא הנותן לך כח לעשות חיל, וממילא לא היית טרוח לפרנסתך ויכולת לקבוע עיתים לתורה וללמוד כמעט בלא הפרעה... (פרי צדיק, ויקרא ו').

דף מג/א אותו הרגת בחרב בני עמון האזנות סתר לשיחות טלפון

סוגייתנו מספרת, כי לאחר שאוריה החיתי לא שעה לפקודתו של דוד המלך ע"ה אשר ציווה עליו לחדול מלחימה בקרב, דוד שיגר מכתב בידי אוריה אל יואב שר הצבא, ובו הוא ציווה על יואב למקם את אוריה החיתי, מוסר המכתב, בחזית המלחמה כדי להגדיל את סיכויי למות. הגמרא מבארת שדוד לא נענש על כך כי אוריה מרד בו.

בקשר לכך יש לברר האם אדם הנושא בידיו מכתב והוא יודע שתכנו טומן בחובו רעה על אודותיו, רשאי לפתוח את המכתב, למרות תקנתו של רבינו גרשום מאור הגולה שהטיל חרם על הפותח את מכתביו של חברו בלא ידיעתו, גם כאשר בעל המכתב לא ציין במפורש שאין לפותחו (שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד', ד"פ, סימן אלף כ"ב)?

מדוע רבינו גרשום תיקן את החרם? כדי לדון בשאלה זו, עלינו לברר תחילה את הטעם לתקנתו של רבינו גרשום. בספרי הפוסקים אנו מוצאים ארבעה טעמים שונים, לפיהם האיסור לפתוח מכתב של הזולת, אינו מתקנתו של רבינו גרשום, אלא איסור מן התורה, ורבינו גרשום הוסיף והטיל חרם כדי לחזק ולגדור את הפרצות:

א. איסור זה, כלול במצוות התורה (ויקרא יט/יח): "ואהבת לרעך כמוך", ממנה אנו לומדים את הכלל המפורסם: "מה ששנאו עליך אל תעשה לחברך", וכפי שאדם אינו רוצה שיפתחו את מכתביו, כך עליו להמנע מפתיחת מכתבי חברו.

ב. איסור זה כלול בציווי התורה "לא תלך רכיל בעמך", שנצטוונו "שלא לבקש ולחפש במסתוריו של חברו" (תשובות הלכות קטנות חלק א' סימן רע"ו).

ג. איסור לאדם לנגוב את דעתם של הבריות (חולין א/ז) והצצה במכתב הזולת היא גניבת דעתו.

ד. כפי שאסור לאדם להשתמש בחפץ של חברו ללא רשותו, ואם עשה כן הריהו גנב, שהרי "השואל שלא מדעת, גזלן" ("שולחן ערוך" חו"מ סימן שס"ו סעיף ג). כמו כן פתיחת מכתב הזולת נחשבת כגזילה ושימוש ללא רשות בחפץ של הזולת ("תורת חיים" חלק ג' מ"ז).

לכאורה, לאור האמור לעיל, כאשר אדם יודע כי תכנו של מכתב מסויים עלול להזיק לו, הוא רשאי לפתחו כדי לדעת כיצד להתגונן מפני כותב המכתב החורש עליו רעה, שהרי רשאי אדם למנוע מן השני מלהזיקו (רבי חיים פלאגי סימן מ"ט). אולם, מדבריו של מהר"ם חאגיז ("לקט הקמח" י"ד סימן של"ד) עולה, כי אמנם רשאי האדם שנגדו חורשים רעה לגרום לכך שהמכתב לא יגיע ליעדו, אך אין הוא רשאי לפתחו. אף על פי שמדין תורה אין בכך כל איסור, אולם רבינו גרשום הטיל חרם גורף על כל פותחי המכתבים, וכלל בחרמו גם מקרים מעין אלה. על ההבדל בין ארבעת הטעמים שהובאו לעיל, נוכל לעמוד על ידי השאלה הבאה שהתגלגלה אל רבי חיים פלאגי.

האם מותר לפתוח מכתב של נכרי? יהודי שהתגורר באיזמיר שבטורקיה, שאל את רבי חיים פלאגי אם הוא רשאי לפתוח מכתב של שותפו הנכרי. רבי חיים פלאגי השיב לו, כי לפי הטעם שסיבת האיסור הוא "לא תלך רכיל בעמך", או משום "ואהבת לרעך כמוך" - אין איסור, שהרי פסוקים אלה נאמרו דווקא בין היהודים לבין עצמם. אולם, מחמת שני הטעמים הנוספים, איסור גזילה ואיסור גניבת דעת הבריות, אין הוא רשאי לפתוח מכתב של נכרי, שכן איסורים אלו נאמרו גם כלפי נכרים.

עיון במאגרי מידע ממוחשבים: בספר "משפטי התורה" (חלק א' צ"ב) מעיר, כי נושא זה אקטואלי ביותר בימינו, גם לגבי האזנה לפלאפונים במכשירי האזנה, או בכניסה למחשבים זרים בלא קבלת רשות.

דף מא/א אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה
אשה יראת שמים
אומרים בשם האדמו"ר מויז'ניץ בעל "אמרי חיים", שאמר דרך צחות:
"יראנה" לשון יִרְאָה. לא יקדש עד שיעמוד על טיבה ויווכח כי אשה יִרְאָה (יראה/נע) היא...

דף מב/ב אין אונאה לקרקעות
אין אונאה לעבדים דוקא
נחלקו רש"י ובעלי תוספות (א/ז) אם כל אדם הוקש לקרקע או רק עבד. דעת בעלי התוספות שרק עבד הוקש לקרקע.
כתב רבי יהונתן אייבשיץ: זהו שאמרה אסתר לאחשוורוש - "ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי". מה ענין עבדים ושפחות לכאן?
במדרש נאמר: "אין הצר שווה בנזק המלך - אומה שלימה בכמה מכת? בעשרת אלפים כבר כסף? ארנוניות שלהם עולה יותר?". כלומר, מחירם שווה בהרבה והוא שילם עבורם מחיר זול מידי. לכאורה אין זו טענה, שהרי אדם הוקש לקרקע ואין אונאה לקרקעות... אולם, מאחר שרק עבד הוקש ולא כל אדם, אמרה אסתר - ואילו לעבדים ולשפחות נמכרתי החרשתי, שכן אין להם אונאה (יערות דבש ח"א דרוש יז).

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף רוט ז"ל**
ב"ר אברהם יקותיאל ז"ל נלב"ע כ"א בחשון תשס"ד
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו ע"ד
הר"ר **משה רוט** ומשפחתו שיחיו - פ"ת

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף דוד לנדאו ז"ל**
ב"ר יעקב שמעון ז"ל נלב"ע כ' בחשון תשל"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י ידידו הר"ר **אפרים בונד**
והוג' מרת **חווה** שיחיו - גבעתיים

לעילוי נשמת
הר"ר **מאיר וסרצוג ז"ל**
ב"ר אברהם ז"ל נלב"ע כ' בחשון תשל"ט
תנצב"ה
הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת האברך הצעיר
הר"ר **בנימין מנחם עזרא זצ"ל**
בן יבדלחט"א ר' לוי ועליזה עזרא הי"ו
נלב"ע י"ח בחשון תשס"ה
תנצב"ה
הונצח ע"י משפחת **עזרא** שיחיו - בני ברק

הקדם והנצח

את נשמות יקיריך ז"ל

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשי
טבת, שבט, אדר וניסן
בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד"
בהוצאת "מאורות"

כתב בעל החפץ חיים:
"וכזה יראה הוא בעצמו לעשות לעילוי נשמת אביו ואמו שעמלו בכל כוחותיהם עליו... יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח. וכן ראיתי רבים נוהגים"

לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020

עשרות
אלפי גמרות
מודפסות ונלמדות
לעילוי הנשמה
המונצחת בעמוד
הגמרא

מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר 5)
Wagman street 1 ת.ד. 471 בני-ברק
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333
tel: +972-3-5775333 פקס: 03-7601020
Fax: +972-3-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il
E-mail:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700